

KRZYSZTOF KOWALCZYK
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

LAUDACJA

Szanowni Państwo

Spółeczność akademicka Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie oddaje dzisiaj hołd niezwykłemu człowiekowi, wybitnemu Uczonemu światowej sławy Księdzu Profesorowi Hellerowi. Czynimy to w roku Jubileuszu Siedemdziesięciolecia dwóch najstarszych Wydziałów Uniwersytetu: Agrobioinżynierii i Medycyny Weterynaryjnej. Uchwała Senatu z dnia 12 kwietnia 2014 roku o nadaniu Księdzu Profesorowi Michałowi Hellerowi szaczonego tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, podjęta na wniosek Rad Wydziałów: Agrobioinżynierii i Medycyny Weterynaryjnej, poparta opiniami Recenzentów, stanowi wyraz uznania dla wielkości Jego dorobku naukowego w świecie, istotnych zasług dla krzewienia i rozwoju nauki oraz poszukiwania pomostów między nauką i religią.

Magnificencjo Rektorze,

Wysoki Senacie,

Dostojny Księżu Profesorze Wielce Szanowny Doktorze *honoris causa*

Czcigodni Ekszelencje,

Szanowne Panie, Szanowni Panowie!

Mam wielki zaszczyt i honor przedstawić sylwetkę księdza prof. dr hab. Michała Hellera, członka licznych Towarzystw i Stowarzyszeń Naukowych, w tym Watykańskiego Obserwatorium Astronomicznego, Papieskiej Akademii Nauk, Polskiej Akademii Umiejętności, Założyciela oraz Fundatora Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych, wybitnego Uczonego światowej sławy, filozofa przyrody, teologa, kosmologa, matematyka i fizyka, który ma dzisiaj otrzymać godność *doktora honoris causa* naszej Uczelni.

Zebranemu dziś w Sali Kongresowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie dostojnemu gremium postać Księdza Profesora jest znana, ale ja i pewnie wiele innych osób zadaje sobie pytania. Jak człowiek w swojej kruchej naturze może przekraczać granice nauk i wszechświata, ogarniać swoim umysłem zamiar Stwórcy? Czy jest możliwe osiągnięcie tego wszystkiego czego dokonał w nauce Dostojny Doctor *honoris causa* wielu uczelni? Przykład Księdza Profesora Michała Hellera pozwala nam odpowiedzieć pozytywnie na tak postawione pytania. Ksiądz Profesor Michał Heller to wybitny uczony, dla którego nauka jest sensem i celem życiowych zmaganiań. Naukę współtworzy, żyje nauką i dla nauki, w zgodzie z zasadami wiary. Buduje pomosty między nauką i religią, które pozwalają zespolić osiągnięcia filozofii i teologii z osiągnięciami nauk przyrodniczych i kosmologicznych w logicznej wizji świata. W jednym z wywiadów Ksiądz Profesor powiedział „Zawsze uważałem, że dwie rzeczy są dla mnie i dla ludzkości najważniejsze: wiedza, którą daje nauka, i poczucie sensu, które daje religia. Nie wiem, co się najpierw urodziło, czy chęć zostania księdzem, czy pasja naukowa. Nauką interesowałem się wcześniej. Myślę, że te dwa powołania rosły potem we mnie równolegle, ale nie jako odrębne powołania, lecz jako dwa włókna tej samej tkaniny”.

Wybitny talent, jaki Dostojny doctor *honoris causa* otrzymał od Stwórcy, umożliwił Mu tworzenie nauki w pokorze ducha i pomnażanie jej obfitości dla dobra samej nauki, a nie dla złudnej sławy i korzyści, zachowując przy tym niezwykłą skromność. I tu znowu odwołam się do jednej z wypowiedzi Księdza Profesora udzielonej w czasie jednego z wywiadów. Na pytanie: Kim Ksiądz Profesor jest po pierwsze – kosmologiem, teologiem, fizykiem, matematykiem? Odpowiedział: „Jestem zwykłym człowiekiem”. Kim zatem jest ten „zwykły człowiek”, a jednocześnie niezwykły i wybitny uczony, który w wielu dziedzinach nauki osiągnął tak wiele, ale w swoim życiu odczuł piętno dwóch okrutnych systemów XX wieku, niemieckiego faszyzmu i sowieckiego komunizmu.

Ksiądz profesor Michał Heller urodził się 12 marca 1936 roku w Tarnowie w rodzinie inteligenckiej. Matka, Zofia, z domu Strugalewicz, pochodziła z polskiej rodziny zamieszkałej na Ukrainie. Ojciec, Kazi-

mierz, był absolwentem Politechniki Wiedeńskiej i Lwowskiej. Pracę zawodową rozpoczął w Szwajcarii, lecz po odzyskaniu niepodległości wrócił do kraju i został inżynierem w fabryce Związków Azotowych w Mościcach koło Tarnowa. Po wkroczeniu Niemców do Polski w 1939 roku za, próbę unieruchomienia Zakładów Azotowych – co było potraktowane jako sabotaż – musiał uciekać wraz z rodziną z terenów zajętych przez wojska niemieckie. Hellerowie osiedli na krótko we Lwowie, ale już w 1940 roku Rosjanie wywieźli całą rodzinę na Sybir. Początkowo przebywali w obozie w Jakucji. Potem w Ałdanie i Urbachu. Po zakończeniu wojny w 1946 roku rodzina Hellerów wróciła do Mościc. Tam też Michał Heller ukończył szkołę podstawową i średnią. W 1953 roku zdał maturę, a następnie wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Po ukończeniu studiów filozoficzno-teologicznych, oczekując na święcenia kapłańskie, napisał pracę pt. „*Współczesny stan egzegezy*” i uzyskał stopień magistra teologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Pracę duszpasterską rozpoczął w Ropczycach. Jednak już w 1960 roku decyzją bpa Pekali ks. Heller rozpoczął studia z filozofii przyrody na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Studia w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim z filozofii przyrody ukończył w roku 1965, uzyskując magistra filozofii na podstawie rozprawy dotyczącej interpretacyjnych zagadnień szczególnej teorii względności. Wkrótce potem został mianowany prefektem i wykładowcą filozofii przyrody w Seminarium Duchownym w Tarnowie. Równocześnie przygotowywał rozprawę doktorską z kosmologii relatywistycznej pt. *Koncepcja seryjnych modeli Wszechświata i jej filozoficzne implikacje*, którą obronił w 1966 roku na KUL-u. Habilitował się w 1969 roku w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na podstawie rozprawy *Zasada Macha w kosmologii relatywistycznej*. W 1972 roku Ksiądz Profesor objął stanowisko docenta na Papieskim Wydziale Teologicznym. W 1985 roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a pięć lat później tytuł profesora zwyczajnego. Pełnił funkcję dziekana Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Tarnowie oraz kierownika I Katedry Filozofii w tej Uczelni. Na Wydziale Teolo-

gicznym Papieskiej Akademii Teologicznej, obecnie Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, kierował Katedrą Filozofii Przyrody.

W 1981 roku ksiądz Heller zainicjował i zorganizował Krakowską Grupę Kosmologiczną, w której pracach uczestniczyło wielu młodych fizyków i astronomów. We wspólnych publikacjach wyjaśniali matematyczną naturę różnych typów osobliwości w kosmologii oraz zaproponowali model tzw. nieprzemiennego wszechświata.

Ksiądz Profesor Michał Heller otrzymał wiele nagród i wyróżnień, a najważniejszą i najbardziej prestiżową uzyskaną w 2008 roku była nagroda Templeton Prize, która uznawana jest za „religijną Nagrodę Nobla”. Nagroda ta przyznawana jest za indywidualne działania związane z pokonywaniem barier pomiędzy nauką a religią i dowodzi uznania dla dorobku naukowego Księdza Michała Hellera dotyczącego relacji między religią, teologią i naukami ścisłymi, a zwłaszcza w analizowaniu początków i przyczyn Wszechświata. Nagrodę tę Ksiądz Profesor Michał Heller przeznaczył na rzecz powołania w Krakowie Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych. To niezwykle przykład w naszej historii, przekazania nagrody i to wysokiej (1,6 mln dolarów) na rozwój nauki.

Dorobek naukowy księdza profesora Michała Hellera obejmuje prace z kosmologii, filozofii, teologii oraz stosunkowo młodej dziedziny akademickiej jaką jest nauka i wiara. W dorobku tym podziw budzi zarówno zakres podejmowanych zagadnień, jak i odwaga mierzenia się z najtrudniejszą problematyką. Najważniejszą być może ideą filozoficzną Michała Hellera jest wypracowana przez Niego metoda filozofii w nauce, z którą powiązane są badania Profesora nad matematycznością wszechświata. Sukcesy metody matematyczno-eksperymentalnej w badaniu świata skłaniają do wniosku, że świat jest niewątpliwie matematyzowany. Tak więc ma cechę, dzięki której można go skutecznie badać za pomocą metody matematycznej.

Wielką wartością twórczości naukowej Michała Hellera, ale także Jego działalności organizacyjnej i popularyzatorskiej jest to, że w mistrzowski sposób pokazuje, jak odkrywać tajemnice przyrody a przy tym nie stracić z oczu związanej z nią Tajemnicy. Konstrukcja modelu „nieprzemiennego wszechświata”, metodologia „filozofii w nauce”, refleksja

nad matematycznością przyrody, odrzucenie fundacjonizmu i propozycja „logiki zapętlenia”, koncepcja nieliniowego rozwoju nauki, filozofia przypadku czy teologia nauki stanowią wielkie, niezmiernie ważne i oryginalne osiągnięcia naukowe Księdza Profesora Hellera. Być może jednak największym Jego wkładem do polskiej i ogólnoswiatowej kultury i nauki jest ciągle uświadamianie nam, że nauka – ta wielka przygoda ludzkości – ma swoje granice. I choć ciągle je przesuwamy, sama metoda naukowa ma taki charakter, że nigdy nie zdoła wszystkiego wyjaśnić, co nie znaczy, iż to, co leży poza jej zasięgiem, jest nieracjonalne. Taka perspektywa naszych wysiłków poznawczych – perspektywa, o której Ksiądz Profesor przypomina nam nieustannie – pozwala lepiej zrozumieć, czym jest nauka i czym jest świat, w którym żyjemy. Na szczególną uwagę zasługuje opracowana przez Księdza Profesora Hellera koncepcja nieliniowego rozwoju nauki, która łączy dwa skrajne stanowiska: kumulatywnego rozwoju nauki z koncepcją rewolucji naukowych.

Główne obszary zainteresowań naukowych ks. prof. dr hab. Michała Hellera wchodzi w zakres wielu dziedzin nauk: humanistycznych, teologicznych, matematycznych, fizycznych i biologicznych. Wśród licznych dokonań, Ksiądz Profesor Heller ma szczególne osiągnięcia w łączeniu tych dziedzin nauki oraz popularyzacji osiągnięć naukowych, a także dążenie do humanizacji nauk ścisłych i wybitne zasługi w zakresie dialogu nauki z religią. Lista publikacji Księdza Profesora Michała Hellera obejmuje przeszło 1000 pozycji, w tym prawie 80 monografii książkowych, ponad 100 artykułów z zakresu kosmologii, ponad 500 artykułów z zakresu filozofii i teologii, kilkadziesiąt zredagowanych prac zbiorowych, a także setki recenzji i artykułów popularyzujących naukę. Ksiądz Profesor to wzór uczonego, który umiejętnie współpracuje z licznymi wybitnymi przedstawicielami różnych dziedzin nauki pochodzącymi z wielu renomowanych uczelni na świecie. Współpracował także z nieodżałowanej pamięci doktorem honoris causa Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Metropolitą Lubelskim, księdzem arcybiskupem Józefem Życińskim.

Badania naukowe Ksiądz Profesor prowadził m.in. w Katolickim Uniwersytecie w Louvain-la-Neuve w Belgii, w Instytucie Astrofizyki Uniwersytetu w Oxfordzie, na Wydziale Fizyki i Astronomii Uniwersy-

tetu w Leicester, na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu w Waszyngtonie, w Uniwersytecie Arizony w Tucson, w Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Swoje prace publikował w tak renomowanych czasopismach jak między innymi „Acta Physica Polonica”, „Astrophysics and Space Science”, „Acta Cosmologica”, „Physics Letters”, „Physical Review”, „Classical and Quantum Gravity”, „International Journal of Theoretical Physics”, „Journal of Mathematical Physics”.

Filozofia przyrody, to dominująca dziedzina, którą zajmuje się Ksiądz Profesor. Jego badania dotyczą zwłaszcza wyjaśniania spójnej i zrozumiałej dla współczesnego człowieka wizji świata opartej na rezultatach nauk przyrodniczych. Ksiądz Profesor naukowym autorytetem świadczy, że nie ma i nie może być filozofii przyrody w oderwaniu od nauk przyrodniczych. Tu przytoczę spostrzeżenie Księdza Profesora Hellera, który powiedział, że „Cała współczesna wiedza o przyrodzie jest zdominowana przez wyniki nauk empirycznych, szczególnie przyrodniczych. Filozofia, jeśli ma nie być anachronizmem, nie może być dyscypliną ignorującą wyniki nauk przyrodniczych. Wiedza o świecie materialnym, ponieważ zdobywamy ją za pomocą naszych zmysłów, jest jedynie wiedzą prawdopodobną. Idee są niezmiennie i ponadczasowe, dlatego ich świat nie istnieje w czasie, lecz w wieczności, bez początku i bez końca”. Zdecydowana większość naukowców w Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie zajmuje się badaniami przyrody. Także my, jako pracownicy nauki, stawiamy pytania dla kogo i po co wykonujemy badania, czemu i komu ma służyć poznawanie przyrody i jej doskonalenie? Komu mają służyć wyniki naszych eksperymentów i osiągnięć? Pamiętajmy, że Ziemia, przyroda, środowisko, które dzięki też i naszemu wysiłkowi wykorzystujemy dla dobra człowieka nie są nam dane, ale zadane. To także my, dzięki swojej pracy przyczyniamy się do ochrony i wykorzystania zasobów środowiska, świata mikroorganizmów, roślin i zwierząt w poczuciu odpowiedzialności za to, co zostało nam powierzone. Ten zakres badań i zdobywania wiedzy jest bliski i nam i Księdzu Profesorowi Hellerowi.

Ksiądz Profesor Michał Heller jest doskonale znany w świecie naukowych elit, nie tylko dzięki swoim osiągnięciom, publikacjom, ale

również dzięki licznym referatom i wykładom wygłaszanym dla różnych gremiów naukowych, na których gromadzą się setki osób pragnących zapoznać się z Jego poglądami i myślami. Nie można pominąć referatów Księdza Profesora wygłaszanych na seminariach z cyklu *Nauka – Religia – Dzieje* w Castel Gandolfo z udziałem wybitnego Syna Polskiej Ziemi świętego Jana Pawła II. Umiejętność łączenia w mistrzowskim wykładzie: rzetelnej wiedzy, rozległej erudycji i zdolności dydaktycznego przekazu, jest niezwykle ceniona przez ludzi nauki, ale także i przez pragnącą poznawać świat młodzież, nie tylko akademicką.

Summary

On the occasion of giving Rev. Prof. Michał Heller the title of honorary of the University of Life Sciences in Lublin the most important facts of his life and scientific achievements of his research are presented in laudation. Reverend Professor Michael Heller is an outstanding world-renowned scholar, philosopher of nature, theologian, cosmologist, mathematician and physicist, for whom science is the meaning and purpose of life struggles. He is the member of many scientific societies and associations, winner of many prestigious awards and honors, most important of which was the Templeton Prize for his outstanding scientific achievements and overcoming the barriers between religion, theology and science. Reverend Professor Michael Heller skillfully combines research in many fields of science and popularizes scientific achievements. He is the author of more than 1,000 publications, including 80 monographs, over 600 articles in the field of cosmology, philosophy, and theology.

Key words: Reverend Professor Michał Heller, philosophy of nature, cosmology, Templeton Prize, honorary doctorate.